

Харківська гімназія № 116

Урок літературного читання

**Повіршуймо!
Чим відрізняються
вірші від прози?**

**вчителя початкових класів
Пуговкіної Світлани Олексіївни**

Тема.

Повіршуймо! Чим відрізняються вірші від прози?

Мета:

- знайти ті зерна, що містять проблему – відмінність поезії від прози;
- допомогти учням піднятися на нову сходинку в теорії віршування;
- надихнути вихованців на самостворення особистості й самовираження у віршованій мові;
- виховувати прагнення долати буденність і досягати величності поезії через піднесення почуттів.

Обладнання.

Веселі чоловічки, таймер, ноутбук, електронна дошка, фішки-фіксатори, ілюстрований матеріал на електронних носіях, схеми, таблиці, срингборди, кластер, кейс з картками (кейс-метод), палички для відтворення ритму, текст-вірша «Кораблик», аркуші паперу.

Література.

В.В.Васильєв. Психолого-педагогічні основи процесу навчання (технологія заняття «майстер-клас») – Вороніж: ВОПКПО, 2003. – 54.

О.Н.Хорошковська, Г.І.Охота. Українська мова. Читання і розвиток мовлення. (Підручник для 3 класу загальноосвітніх шкіл з російською мовою навчання) – К.: Промінь, 2007.

Тип уроку. «Майстер клас» у формі «урока-метро», в основі якого покрокова система: «Кроки від задуму – до реальних справ».

Хід уроку

I. Мотиваційний початок заняття.

Етап «ініціатор» - мотивів «стимулятор».

• Привітання.

Доброго дня вам,
Світлої днини!
Хай кожен день для всіх
Буде щасливим!

Поетичне слово...

Яке воно співуче і крилате,
Яку наснагу у собі несе!
Його заповіла нам мова-мати,
Як дар душі – цінніший над усе...

За спрингбордами проведено інтерв'ювання. Найцікавіше питання підкинув нам «ініціатор».

- Знайшов «ініціатор»
питання - провокатор.

- Слухаємо!

Дивувався один хлопчак:

- Хіба насправді буває так?
Мрія кличе: «Сміливо живи!
Відкривай духовні острови!»
З якоря здіймається душа,

Каравела в мандри вируша...

- Навіщо нам з віршуванням хитрити?
- Для чого добирати римовані слова?
- Може краще прозою говорити?

Розмір і ритм – наука складна.

- Даремно так турбується юнак:

Знати корисно поезії смак!

- Я питання задаю.

Готуйте відповідь свою.

- Допоможем йому, діти,

Віршуванням володіти?

Відповідайте мені:

«Так» чи «ні»?

II. Повідомлення теми і мети заняття «майстер-клас».

1. Етап «інформатор» - де діють «інструктор» і «агітатор».

Тема. Повіршуймо! Чим відрізняються вірші від прози?

- А що означає у темі слово «*Повіршуймо!*» Зверніть увагу на знак оклику.

- **Заклик.** Повіршуймо!

- Сьогодні у нас незвичайний урок.

Сьогодні ми зробимо ще один крок.

В країну прекрасну, країну чудову,

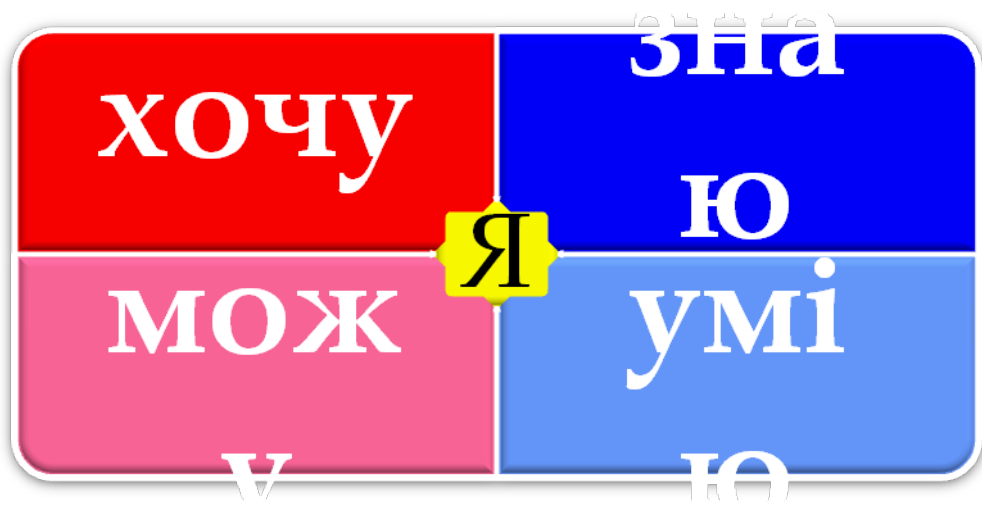
Де вірші поетів збагачують мову.

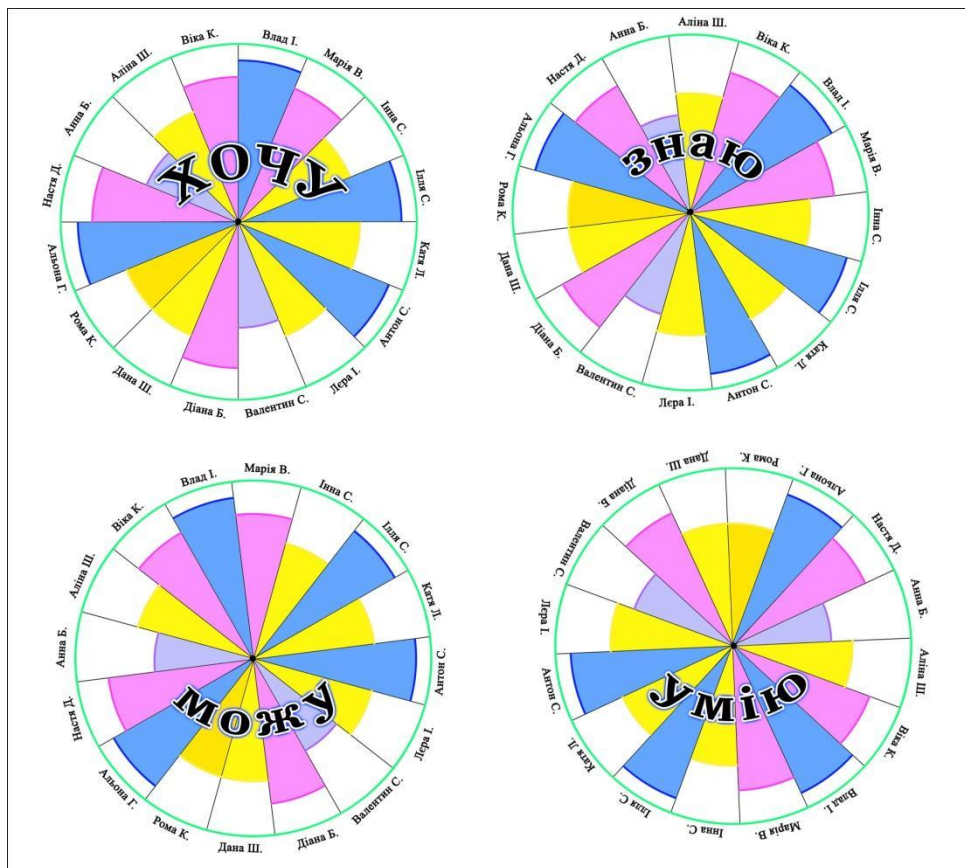
Мета. Ця країна нас навчить
з віршуванням всіх дружить,
розмір, ритм розпізнавати,
рими влучно добирати,
разом будем скандувати,

віршики свої складати.

- Давайте на уроці
розвіємо вагання,
посієм сподівання,
надихнем на віршування.
- Знати, уміти, могли ...
 - А чи ви цього бажаєте самі?
 - Я не чую: «Так» чи «ні»?
- Смак поезії корисно знати,
щоб особистість формувати.
(На електронній дошці з'являється схема)

«Структура навчального успіху»

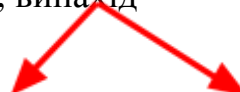

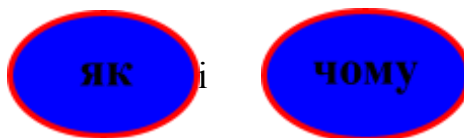

Кожен **сектор** – **організатор**
в ньому є **вектор** – **регістратор**
досягнень успішності **сигналізатор**.
Схема – своєрідний демонстратор
індивідуального «Я» - стилю навчання.

Поруч **сектор** – **фіксатор**,
в ньому **радіус - вектор**,
своєрідний **суматор**
загальних учнівських досягнень
як **фактор** дій і внеску
кожного в спільний пошук.

- В досягненні мети й успіху нам допоможе «урок-метр», в основі якого закладена система покрокового руху. «Кроки від задуму до реальних справ» рахуватиме наш помічник робот «Індикатор».
(у нього є вимірювальне приладдя: і калькулятор, і таймер, і багато чого іншого)
- Послідовність покрокових дій відтворена на схемі «Координатор».
Це своєрідний **регулятор** розв'язання проблеми, коли відомо **що** і доведеться здійснити відкриття, винахід

- Я, діти, сьогодні ваш

МЕТР – вчитель, наставник, тьютер, куратор і фасилітатор одночасно.
Наші супутники: Любов. Радість. Добро. Людяність.

- Розподіліть слова, визначивши провідну мету дорослішання й знаряддя на шляху саморозвитку.
- Складання словесної пропорції

Мета	Людяність
Знаряддя	Любов. Добро. Радість.

к у
 р с
 н п
 і
 х
 х

(Кінцевий результат навчання – досягнення успіху)

- Нагадую, радість не від розваг, а від копіткої напруженої праці.
Радість від досягнутого успіху.

III. Розв’язання проблеми, пошук відмінностей між поезією і прозою.

❖ Вибір шляхів пошуку.

- **Етап «аналізатор»**

Порівняння уривків.

Текст 1	Текст 2
В морській далечині блиснуло під сонцем святкове вбрання каравели. Яскраво-червоні вітрила були звісткою про радісну подію. Грей, капітан корабля «Секрет», створив справжнє чудо. Він здійснив мрію Ассоль про щастя.	Звідки у морі синім Червоний пароплав? А це я парусини Червоної дістав. Обклеїв нею рубку, Тугий каркас обшив, Поставив щоглу – трубку І прапор прикріпив.

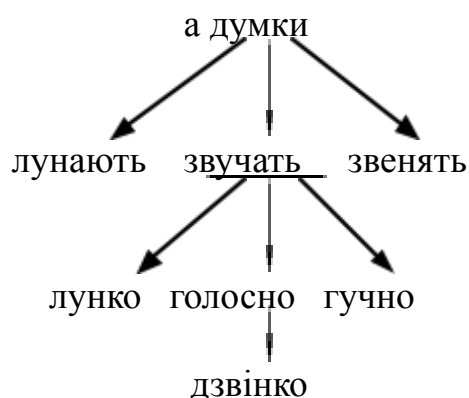
Завдання	
Зробіть висновок про художню мову уривка з феєрії О.Грина «Алые паруса».	Зробіть висновок про художню мову уривка про червоний пароплав.
Невіршована художня мова має назву проза .	Твір у віршах має назву поезія.
Перевірка за словником.	
Проза – назва для невіршованої художньої мови.	Поезія – невеликий художній твір у віршах.

- В чому ж відмінність між поезією і прозою?
 - Світ поезії має свою **історію**, підкоряється своїм **законам**, утворює власну **систему**.
 - Поезія - слово грецького походження, означає творю, створюю. Одні творці **пишуть** твори, інші **складають** свої творіння.

Здогадались! Творіння – **вірші**, складають їх **поети**.

- Складати, ладнати, щоб був склад і лад.
- Утворимо кластер.

Кластер складають,

- **Осягання основ віршування.**

Ресурси вірша. Римування.

- Як ви гадаєте, чи можна навчитись складати вірші?
- Я впевнена, що можна. Треба тільки засвоїти основи віршування.

- **Етап «систематизатор».**

1. У віршах, як правило, кінцеві звуки в рядках співзвучні – **римовані**

Чистенькі віконця Сміються до сонця. Діточки довкола – Це наша люба ... (школа)	<u>Римуються слова:</u> віконця – сонця, довкола – школа
Щоб не спізнитись на урок Нам голос подає ... (дзвінок)	урок - дзвінок

- Завдання наступне. Добрати рими.

А - ну, кричать слова мені, -

зіграти з нами ризикни!

Листок - ... квіток, жовток, свисток, ковток, молоток;

грибок - ... дубок, клубок, колобок, скребок, яструбок;

бджілка - ... гілка, білка, сопілка, дражнілка;

лисичка - ... сестричка, синичка, рукавичка, годівничка...

- Досить жонглювали ми

з римами – словами ...

Давайте ж, друзі, ми тепер

пограємось із вами.

- Гра «Буріме» - складання віршів за готовими римами.

Ітак, увага!

Як виконуєш завдання,

Не забудь про чергування:

Як поріг, то на ... «порозі».
Якщо ріг – кажи на ... «розі»,
Коли вухо, то у ... «вусі»,
А кожух, то у ... «кожусі»,
Як урок, то на ... «уроці».
Око – порошок в ... «оці»
Швидше!
Як рука, то на «руці»,
Як нога, то на «нозі».
Як хвастуха, «хвастусі»,
Як хитруха, то «хитрусі».

Ускладнюємо завдання.

Брати – антоніми

З братом я живу у парі,
Та не в злагоді – у сварі:
Робимо все залюбки,
Тільки завжди навпаки.
Я збираюся лягати,
Брат лише почав ... (вставати).
Я почну відпочивати,
Брат рушає ... (працювати).
Як він може веселитись,
Коли мушу я ... журитись.
Я стою, а брат ... біжить,
Говорю я – брат ... мовчить.

- Вправа.
- Скажіть, будь ласка, це вірш?

Розумію ваші сумніви, бо в рядках відсутня метрична композиція.

- Поставимо однакові позначки зі словами, що римуються (проставляються букви а, б, в)

я ладнаю годівнички	а
Прилітайте, друзі милі,	б
Для горобчика й синички	а
крихт насиплю і пшонця.	в
не лякайтесь заметілі!	б
Для малого снігурця.	в

- Як перетворити рядки на вірш (як сформувати строфу)?
- Послідовність визначимо за допомогою цифр. – У нас є орієнтир? (Є, це великі букви).

2	я ладнаю годівнички
5	Прилітайте, друзі милі,
1	Для горобчика й синички
4	крихт насиплю і пшонця.
6	не лякайтесь заметілі!
3	Для малого снігурця.

- Прочитаємо
 - У нас вийшов, склався вірш. Рядки, об'єднані римою і інтонацією утворили віршовану строфу (у пісні – куплет, у віршів – строфа).
 - Рима утримує разом всі рядки, що формують думку.
 - Ось чому етап нашого спостереження названо «систематизатор».
- Рими підсилюють ритм віршів, створюючи різноманітні варіації.

- Загадка

Пливе в просторі,	а	<u>Висновок:</u>
Але не в морі.	а	рими сусідні:
Кораблем зветься,	б	а, а; б, б
Навколо зірок в'ється.	б	(парні, суміжні)

(Космічний корабель)

• Красивий, щедрий, рідний край	а	<u>Висновок:</u>
І мова наша солов'їна.	б	рими
розташовані		
Люби, шануй, оберігай	а	через одну,
Усе, що зветься Україна.	б	перехресні: аб,
аб.		

- Вірші, завдяки римам, добре запам'ятовуються... Вживаються вони і в прислів'ях, і в загадках.

- **Д/З Добрати на наступне заняття загадки і прислів'я з римами.**

- Згадуються добре саме рими, запам'ятовані з кінця, добре відновлюють увесь текст.

Гіпотеза

Але рима не є головною ознакою віршів.

1. Існують вірші зовсім без рим.

Приклад 1

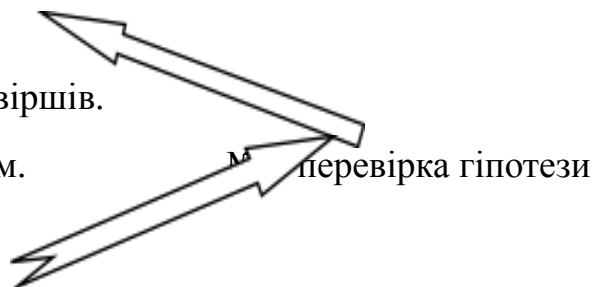
Навшпиньках

Підійшов вечір

Засвітив зорі

Прослав на травах тумани

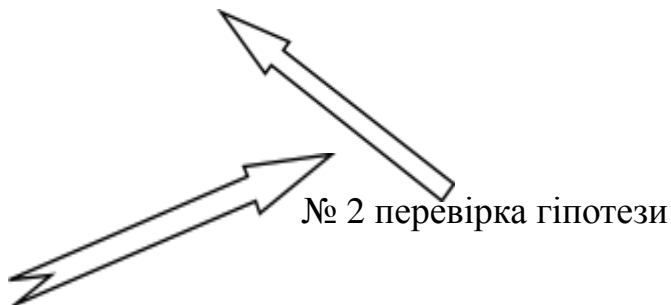
І ліг.

- Найпростіший вірш створив П.Тичина, хоч і без рим.
 - А може це не поезія?
 - Сумніву не може бути! Пригадайте провокаційне питання («Хіба так насправді буває?») Автор використав художній прийом «оживлення» (цей художній засіб в літературі має назву уособлення), за допомогою якого створена чудова і неповторна поезія.
- Пропоную поміркувати над проблемою.

Приклад 2

Я на все шукаю рими,
щоб мені не говорили.
Скаже тато: - Як уроки?
Я йому: - Летять сороки!
Скаже мама: - Ти поїв?
Я їх тут же: - Сто корів!
Вчитель каже: - Йди до дошки!
Пригадав: - Варення ложка!
Я скажу вам по секрету:
мабуть буду я поетом!

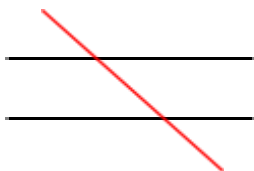
(Анатолій Костецький скорочено)

- Як гадаєте? Скажіть!
Буде цей хлопчак поетом?
- Вірш гумористичний. Автор продемонстрував надуманість рим, марнослів'я, а не віршування.

❖ Словесна пропорція

- Зробіть висновок, чи можна між уміннями поставити знак рівняння?

- Гіпотеза доведена. **Рима не є головною ознакою віршів.**

Ресурси вірша. Розмірність віршування.

• **Етап «Класифікатор»**

2. Тільки зараз, і тільки у нас

Вірші із чарами завітали до нас.

У прозі слова
вимовляються **повільно**.

Мова віршів
ритмізована

Подібно до того,
як хвилі ритмічно здіймаються вгору і опадають вниз;
як виконуються рухи в танцях;
як крокують маршем військові в шерензі,
так ритмічно шикуються
у віршованих рядках наголошені і ненаголошені склади.

- Ритм у віршах – це упорядковане чергування наголошених і ненаголошених складів.

- Які у вас у зв'язку з цим виникають асоціації?

Ритм – це **пульс поезії**, її розмірність...

Звуковий ряд, що складається з комбінації сильних і слабких складів і пауз називають **ритмічним рядом**.

Його можна відстукати.

• Вправа 1.

1. та Та та та Та та та Та та та Та
2. та Та та та Та та та Та та та Та

• Вправа 2. (змінимо ритм)

Ритм можна продемонструвати плесканням в долоні.

1. та Та та Та та Та та Та
2. та Та та Та та Та та Та

Схематичний запис виглядає так:

(при чергуванні парних наголошених складів)

1	2	3	4	5	6	7	8
	+		+		+		+
	+		+		+		+

	+		+		+		+
	+		+		+		+

- Структура вірша визначається СКАНДУВАННЯМ (читанням вголос з підкресленням їх ритмічної будови).

Спробуємо!

- Вірш «Осінь»

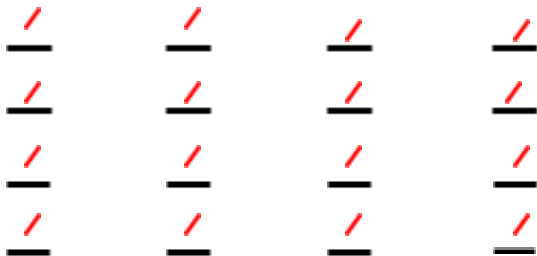
Скандування

Приклад 1

Тихо осінь ходить гаєм
Ліс довкола аж горить
Ясен листя осипає
Дуб нахмурений стоїть.

(Н.Приходько)

Схематичний запис виглядає так:

В рядку двоскладова стопа (два склади), з наголосом на першому; чергування непарних складів: 1, 3, 5, 7. (хорей)

Приклад 2.

Скандування

Вчимося ми і дружимо
Немов одна сім'я
Вітчизну любим дуже ми
І ти, і я!

Чергування парних складів: 2, 4, 6, 8. Це двочастковий (дводольний) метр вірша. (ямб).

Існує і трикратний метр вірша. (амфібрахій)

Приклад 3.

Скандування

Багато країн є на нашій Землі
І в кожній країні є діти малі.

Фізкультхвилинка

Вітер над морем гуляє,
Човник на хвилях гойдає.
Швидко він біжить по хвилях
На своїх швидких вітрилах.

Прогримів над морем грім,
Шторм почався в морі тім.
Наш кораблик захитався
До гори увесь піднявся.

Потім він качнувся вниз:

Вверх – вниз, вверх – вниз.
Аж злітає верх у хвилях
На своїх міцних вітрилах.

 Ресурси вірша. Художні засоби.

- **Етап «Коментатор».**

❖ **Творчий пошук** відмінностей між поезією і прозою.

- Читання і аналіз вірша «Кораблик» Н.Матвєєвої у перекладі С. Пуговкіної.
Аналіз здійснюється шляхом коментування в режимі активного діалогу.
- Зміст слів у віршах має важливе значення. Додаткового сенсу набуває підтекст, який викликає відповідний настрій. Він створюється шляхом використання художніх засобів: іносказань (алегорій);
ще? порівнянь, вірно; уособлень («оживлення»), метафор ...
- В чому незвичайність кораблика?
 - ❖ Він змальований, як людина: незалежний, самостійний, розумний, хоч і не дорослий, а маленький. Про це свідчить назва вірша «Кораблик».
- Автор закликає бути спадкоємцями позитивних рис ліричного героя.
- Які риси гідні наслідування?
 - ❖ Самостійність.
- Справжня «самість» : саморозвиток, самовираження, самореалізація.
 - ❖ Висока відповідальність.
 - ❖ Чуття власної гідності.
- Від чого застерігає поет?
 - ❖ Не бути легковажним.
 - ❖ Не ризикувати.
- Завжди слід передбачати наслідки.
У Є.Грибінки є вірш «Човен».
- Хтось човен на море у бурю пустив
Од берега той покотив...
Ох, жаль мені човна! – пише поет.
Ущухнуло море, і хвиля вляглися...
Де ж човен дівався?
Мабуть, він не плаває, бо онде по хвилі
Біліють із його тріски...

- Пам'ятаєте? Складові поведінки людини мають 3 компоненти:
1 – подумати про наслідки;
2 – емоційно оцінити, а потім
3 – діяти.
- Побажаємо нашому кораблику благополучного повернення, але погодимось з поетом:
Дорослішати треба розумно,
дотримуючись «закону чекання».
- Ми досягнули закони віршування. Визначили ресурси віршів:
 - рими,
 - ритм,
 - художні засоби.
- В чому ж головна (принципова) відмінність поезії від прози?
В чому ж їхня незвичайність,
І з яких вони скарбниць?
Яка у віршів причетність
До мовленнєвих таємниць?

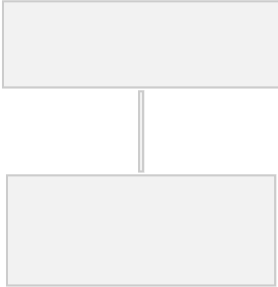
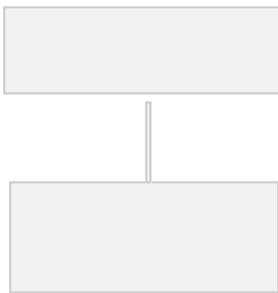
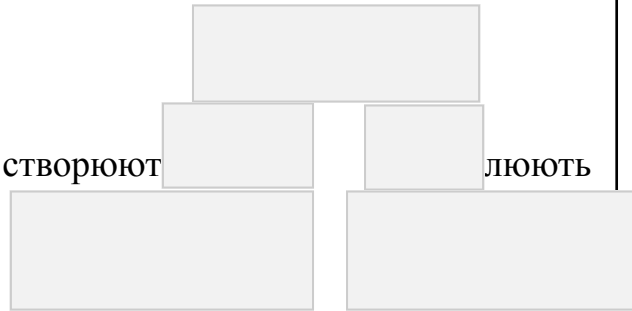
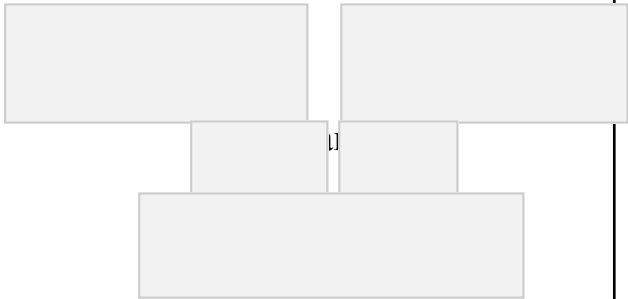
IV. Дослідницька діяльність.

Розкриття таємниці вірша.

- **Етап «Кристалізатор» знань про відмінності поезії і прози.**
- Припустимо, що мовленнєвий матеріал і в прозі, і в поезії однаковий – **слово.**
- Але довідаємось, яке призначення має слово в поезії і в прозі. Звернемось до літератора.
 - «В поезії слово – мета, в прозі (художній) слово – засіб, - писав поет Валерій Брюсов. Матеріал поезії – слова, що створюють

образи і виражають думки; матеріал прози (художньої) –
образи і думки, передані словами»

- Створимо схему за влучним висловом поета В.Брюсова.

В поезії	В прозі
	
Матеріал поезії	Матеріал художньої прози
	
Висновок	Висновок
Поезія – мистецтво слова	Проза – мистецтво розповіді
Результат	Результат
вірші	оповідання

- В схемі відтворено нове усвідомлення знань новий погляд на віршування.
- **Поезія** більш давніша, ніж **проза**.
 - Узявши в сивій давнині початок
Прийшло до нас – і древнє, і нове
Мистецтво слова – віршування.
- Звернемось знову до вірша «Кораблик».
Хто ліричний герой вірша?

- ❖ Сам кораблик.
- Який спосіб змалювання вибрано поетесою?
 - ❖ Кораблик в дії, він пізнає світ,
дорослішає у мандрах по океану,
бере на себе відповідальність за все.
- Пам'ятаєте провокаційне питання на початку урока?
 - Дивувався один хлопчак:
«Хіба насправді буває так?»
- Кораблик змальовано, як людину.
Це розбіжність з дійсністю, з реальним життям ...
А для віршів характерні саме такі несподівані суперечності,
конфлікти, навіть парадокси ...

• Осяяння!

- В тому ж і поетичність, що ліричні твори передають почуття, настрої
(у кораблика він піднесений).
- А яка глибина думки!
Своїм оптимізмом ліричний герой – кораблик – «заражає» нас,
читачів.
- ❖ Хочеться робити добрі справи, хочеться підстрибнути і полетіти ...
- ❖ Такий особливий стан, що розпирає груди, хочеться радіти, складати
вірші...
- Так давайте повіршуймо!
 - Варіант гри «Буріме».
Змінювати у фразі одне лиш слово:
 - радощів;
 - мудрості;
 - ніжності;
 - мужності.

- Ви почекайте, а я продовжу; ваша перша фраза, моя фраза друга.

- Треба слову РАДОЩІВ додати,
щоб уміло душу звеселяти.
Треба слову МУДРОСТІ додати,
щоб уміло все життя згадати.
Треба слову НІЖНОСТІ додати,
щоб уміло друзів пригортати.
Треба слову МУЖНОСТІ додати,
щоб воно могло багнетом стати.
Та найбільш, я певна, слову треба
хліба-солі та землі і неба.

(М.Сингаївський)

- Це був момент навчання. (Час ученичества нужен был даже самому А.С.Пушкину).

- А тепер творчий момент. Змінюємо 2 слова у фразі (не слову, а...дітям)

Починаємо!

- Треба *дітям* РАДОЩІВ додати,
щоб уміло душу звеселяти.
Треба *дітям* МУДРОСТІ додати,
щоб уміло все життя згадати.
Треба *дітям* НІЖНОСТІ додати,
щоб уміло друзів пригортати.
Треба *дітям* МУЖНОСТІ додати,
щоб воно могло багнетом стати.
Та найбільш, я певна, *дітям* **нужна**
Світла і прекрасна, справжня дружба!

- Помітили помилку?
- Русифікатор: російське «нужно» - українське «треба».

- Право на помилку маємо. На помилках навчаємось...

V. Підсумок заняття «майстер-клас»

- **Заключний етап «комбінатор» ідей «генератор».**

Чарівний світ поезії...

Її творці беруть кольори у веселки,
промінці у сонця,
позичають сяйво у блискавки,
гучність у громів,
душевність іде із серця!

Шукають слова нестерті,
Щоб стати на повний зріст.
На рівень життя і смерті
Піднесено їхній зміст!

- Навчитись складати вірші нелегко, а навчитись їх читати, розуміти, сприймати почуттям можна і необхідно, тому що вірші – справжнє чудо. Вони дарують радість, допомагають переживати високі почуття (такі як любов, натхнення, творчий спалах), вірші роблять нас красивими, кращими.
- Виражайте свої думки і почуття у прекрасній формі віршування.

І ти відчуєш, як спурхне душа,
Як легко серце стрепенеться,
І як народяться рядки вірша,
І мова лагідна поллється.
- Нехай «проба пера» не зовсім досконала, як у справжніх поетів. Та знайте, що складають вірші не для того, щоб увійти літературу...
 - Можна – для самовираження, для подання стресу, для релаксації, для себе, для друзів, для душі...
 - Ваші досягнення нехай надихають вас на творчість.

- На уроці міркували,
Дружно всі ми працювали.
Що сказати у кінці?
Ви у мене молодці!
- На електронній дошці – ваші досягнення.
 - Сектор «хочу» демонструє активну позицію школяра. (0, 1, 2, 3, 4)
 - Сектор «знаю» відтворив рівень засвоєння теми. (0, 1, 2, 3, 4)
 - Сектор «умію» - мисленнєві навички. (0, 1, 2, 3, 4)
 - Сектор «можу» - здатність до творчості. (0, 1, 2, 3, 4)
- Зробіть позначки на схемі саморозвитку.
(Вектор – «регістратор», індивідуальних досягнень «сигналізатор»)
 - Підрахуйте самостійно оцінку за урок.
 - Ви отримали показник індивідуального стилю навчання.